

15. Hartsö, C. (2022). Eastern Partnership and Security. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1703296/FULLTEXT01.pdf> (in English).

16. Instrument contributing to Stability and Peace. *Global Europe. Programme Statements* (2021). URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/about_the_european_commission/eu_budget/db_2021_programme_statement_instrument_contributing_to_stability_and_peace.pdf. (in English).

17. Ivasechko, O., Turchyn, Ya., Tsebenko, O., Vezdenko, Ya. (2022). Peculiarities and Prospects of the European Union Involvement in the Settlement of Conflicts on the Territory of the Eastern Partnership Countries. *Politics in Central Europe*. № 18, p. 633–660 (in English).

18. Kaunert, C., Deus Pereira, J. (2023). EU Eastern Partnership, Ontological Security and EU–Ukraine/Russian warfare. *Journal of contemporary European studies*, № 31, p. 1–12 (in English).

19. Longhurst, K. (2021). Eastern Partnership Index. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-Index-2020-2021.pdf> (in English).

20. Paul, A. (2021). Lessons from the Eastern Partnership: Looking back to move forward. URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Lessons-from-the-Eastern-Partnership-Looking-back-to-move-forward~44d130>

21. Peace and security in 2021 (2021). European Parliamentary Research Service. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690669/EPRS_STU\(2021\)690669_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690669/EPRS_STU(2021)690669_EN.pdf) (in English).

Матеріал надійшов до редакції 06.06.2023 р.

УДК 327(061.1ЄС):165.72

Наталія Карпчук,

доктор політичних наук, професор

кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Natalia.karpchuk@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-9998-9538

DOI 10.29038/2524-2679-2023-02-20-32

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ – ВИКЛИК РОЛІ ЄС ЯК ГЛОБАЛЬНОГО БЕЗПЕКОВОГО АКТОРА

Європейський Союз як регіональна організація відіграє також роль глобального актора через своє активне залучення в сприяння миру, безпеці; запобігання конфліктам і їх вирішення в різних куточках

світу; розвиток стійких демократій; сприяння захисту прав людини; підтримка миру, заснованого на правилах глобального порядку. Така глобальна діяльність формує позитивне сприйняття процесу європейської інтеграції та ЄС загалом. Проте, з іншого боку, Союз стикається зі складними процесами, уключаючи Brexit, терористичні загрози, економічні й фінансові проблеми та зміну потоків імміграції, пандемію COVID-19, російсько-українську війну, санкції проти Росії, зовнішню політику Китаю тощо. Усі вони разом й окремо становлять живильне середовище для розвитку ідей євроскептицизму, що ставить під сумнів і навіть заперечує ефективність євроінтеграційного процесу. Відтак може підірвати довіру до ЄС, зокрема й до його міжнародної діяльності. Партії і лівого, і правого крила експлуатують такі ідеї євроскептиків, як загрози, спровоковані міграцією, неспроможність національних урядів розв'язувати внутрішні проблеми, елітарний характер ЄС, домінування інтересів великих держав у процесі прийняття рішень пан'європейського рівня. Проте останні дослідження Євробарометра засвідчують, що зовнішні виклики, навпаки, більше згуртували пересічних європейців у ставленні до ЄС та його ролі як актора міжнародної безпеки. Зокрема, громадяни простежують такі три основні переваги ЄС: внесок у підтримку миру й зміцнення безпеки, покращення співпраці між державами-членами та економічне зростання на національному рівні. Попри повномасштабну війну, яку росія розв'язала проти України, й усю допомогу, котру ЄС уже надав Україні, узимку 2022–2023 рр. 91 % респондентів погоджуються з наданням гуманітарної допомоги, а 88 % виступають за прийом у ЄС людей, які втікають від війни.

Ключові слова: євроскептицизм, європейська інтеграція, глобальний актор, виклики безпеці, огляди Євробарометра.

Nataliia Karpchuk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-9998-9538

EUROSCEPTICISM AS A CHALLENGE TO THE EU ROLE OF A GLOBAL SECURITY ACTOR

The European Union as a regional organization also fulfills the role of a global actor through its active involvement in promoting peace, security, preventing and resolving conflicts in various parts of the world, developing stable democracies, promoting the protection of human rights, and sup-

porting a rules-based global order. Such global activity forms a positive perception of the process of European integration and the EU in general. However, on the other hand, the Union faces complex challenges, including Brexit, terrorist threats, economic and financial problems and changing immigration flows, the COVID-19 pandemic, the Russian-Ukrainian war, sanctions against Russia, China's foreign policy, etc. All of them, together and separately, constitute a fertile environment for the development of Euroscepticism which questions and even denies the effectiveness of the European integration process. Therefore, it can undermine trust in the EU, in particular, in its international activities. Both the left-wing and the right-wing parties exploit such ideas of Eurosceptics as threats caused by migration, the inability of national governments to solve domestic problems, the elitist nature of the EU, and the dominance of the interests of large powers in the decision-making process at the pan-European level. However, the latest Eurobarometer surveys show that external challenges, on the contrary, have united Europeans more in their attitude towards the EU and its role as an actor of international security. In particular, citizens see the following three main advantages of the EU: contribution to maintaining peace and strengthening security, improving cooperation between member states and economic growth at the national level. Despite the full-scale war that Russia unleashed against Ukraine and all the aid the EU has already provided to Ukraine, in the winter of 2022–2023, 91 % of respondents agree with the provision of humanitarian aid, and 88 % favour accepting people fleeing war into the EU.

Key words: Euroscepticism, European integration, global actor, security challenges, Eurobarometer surveys.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Міжнародні відносини розвиваються під тиском таких основних тенденцій, як глобалізація, що призводить до зростання глобальної взаємозалежності, та багатополюсність міжнародної системи, коли з'являються нові центри сили. Це нове глобальне середовище засвідчило відродження, еволюцію або появу нових викликів безпеці. Мир між європейцями сприймається як найбільше досягнення ЄС. В основу європейської інтеграції покладено економічні взаємозалежності між країнами-членами, щоб унеможливити конфлікти й війни в Європі. Такий підхід виявився ефективним упродовж 65 років, коли громадяни ЄС були «об'єднані в розмаїтті» (девіз ЄС – «united in diversity»). Свідченням успіху є Нобелівська премія миру 2012 р., яку ЄС отримав за сприяння примиренню, просування миру, демократії й

прав людини в Європі. Проте за межами ЄС розвиваються конфлікти, котрі впливають на внутрішню безпеку Союзу. У Спільноті вважають, що безпека – це не лише військова сила, а також верховенство права, права людини, демократія, належне управління, гуманітарна допомога, співробітництво в галузі розвитку й запобігання конфліктам [10].

Проте потужна зовнішня діяльність ЄС та держав-членів у сфері безпеки наражається на внутрішні виклики, що провокують зростання популізму, ксенофобії, нетерпимості, розбрату, зниження підтримки рішень пан'європейських інституцій тощо, що, своєю чергою, ставить під сумнів ефективність усього проєкту ЄС і його безпекової складової частини зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику безпекових викликів ЄС широко досліджували закордонні науковці Т. Ренард, Ф. Дювель, Р. Янгс, Б. Волмер. Роль ЄС як глобального безпекового актора аналізували К. Каунерт, К. Зволскі, Д. Дуна, Т. Тарді та ін. Євроскептицизм був у колі наукових інтересів К. Флада, А. Щербяка, П. Тагарта, Н. Брак, М.-Ю. Кодруз-Басезку, С. Ушервуда, О. Оськіна й ін. Проте поза науковим дослідженням залишилося питання потенційного впливу євроскептицизму на позитивне сприйняття ролі ЄС як глобального актора системи безпеки.

Ми припускаємо, що євроскептицизм може підривати довіру громадян до безпекової політики ЄС і применшувати роль ЄС як глобального актора у сфері безпеки.

Мета дослідження – проаналізувати, чи впливають євроскептичні настрої на позиціонування ЄС як глобального актора міжнародної системи безпеки. Завдання статті – з'ясувати сучасні виклики безпеки ЄС і його ролі як глобального актора; окреслити потенційні виклики євроскептицизму; дослідити сприйняття ЄС та його міжнародної безпекової політики громадянами Євросоюзу.

Методологічною основою є праці закордонних учених з окресленої проблематики, статистичні звіти Євробарометра за 2022–2023 рр.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Європейський Союз та держави-члени залучені в усьому світі для сприяння миру, безпеці, добробуту й інтересам європейських громадян. Із цією метою ЄС працює, щоб запобігати та вирішувати конфлікти, розвивати стійкі демократії, сприяти захисту прав людини й сталому розвитку, а також підтримувати кооперативний й заснований на правилах

глобальний порядок. Підтвердженням глобальної ролі ЄС є статистичні показники за 2021–2022 рр.:

- на Європейський Союз припадає 14,6 % світового імпорту та експорту;
- ЄС сприяє глобальному розвитку: сукупно держави-члени інвестують більше за решту світу – €70,2 млрд у 2021 р.;
- у 2022 р. 6600 правозахисників отримали підтримку ЄС;
- ЄС і його країни-члени є донором № 1 гуманітарної допомоги: у 2023 р. передбачено €1,7 млрд на харчування, житло, освіту та охорону здоров'я в понад 110 країнах (більшість – в Африці на південь від Сахари);
- Global Gateway – європейська стратегія, щоб краще з'єднати світ: €300 млрд в інвестиціях у глобальну інфраструктуру на період 2021–2027 рр.; підтримує зелений і цифровий переходи по всьому світу; має п'ять інвестиційних пріоритетів, а саме: «Цифровий», «Клімат та енергія», «Транспорт», «Охорона здоров'я», «Освіта та дослідження»;
- у 2021 р. виділено €23,4 млрд для підтримки країн, що розвиваються, у сфері зменшення викидів парникових газів й адаптації до впливу змін клімату;
- із моменту спалаху COVID-19 на початку 2020 р. «Командна Європа» (Team Europe) виділила €40 млрд підтримки для країн-партнерів; ЄС експортував понад 1,4 млрд доз вакцин у понад 150 країн;
- ЄС є постачальником безпеки: понад 5000 солдатів, поліції й спеціальних радників на трьох континентах у 21 цивільній та військовій місіях й операціях із запобігання конфліктам і розбудові миру;
- із 2000 р. розгорнуто 200 місій спостереження за виборами в більш ніж 75 країнах для зміцнення та підтримки демократії [22].

С. Каунерт і К. Зволскі наголошують на проблемних моментах концепту «безпека» на рівні ЄС, зокрема: 1) труднощі у відмежуванні політики безпеки від інших політик ЄС, які не пов'язані з безпекою, через спірний характер концепції безпеки; 2) різне сприйняття безпеки в державах-членах, навіть якщо є згода щодо стратегій безпеки на рівні ЄС; 3) слабкість «стратегічного бачення», яке б допомогло краще використовувати різноманітні інструменти безпеки, що наявні в розпорядженні ЄС; 4) забезпечення узгодженості в розробці та реалізації політики міжнародної безпеки ЄС [13, с. 1].

Певну синергію підходів запропоновано в «Стратегічному компасі для безпеки й оборони» [2], який Рада ЄС затвердила 21 березня 2022 р., «коли війна повернулася в Європу». Мета «Компасу...» – посилити політику безпеки й оборони ЄС до 2030 р. й зробити ЄС міцнішим і більш спроможним провайдером безпеки. Серед нових безпекових загроз виокремлюють:

- гібридні стратегії, кібератаки, кампанії дезінформації, пряме втручання у вибори та політичні процеси, економічний примус й інструменталізацію потоків нелегальної міграції, котрі використовують державні та недержавні суб'єкти;

- хибне тлумачення законів деякими державними суб'єктами, щоб реалізувати власні політичні, економічні й військові цілі;

- нові ІКТ, які застосовують конкуренти ЄС, щоб отримати стратегічні переваги та підвищити ефективність власних гібридних кампаній;

- ситуація невизначеності, створена пандемією Covid-19, яка стала «вдалим тлом» для поширення шкідливих і неправдивих наративів;

- суперечливість та проблемність вільного й безпечного доступу до глобальних стратегічних доменів;

- перетворення кіберпростору в поле для стратегічної конкуренції;

- часті й усе складніші кібератаки на ЄС.

Одним із важливих викликів для ЄС як суб'єкта безпеки за останнє десятиліття була зміна внутрішнього та міжнародного контексту, у якому потрібно формулювати й упроваджувати політику [1]. Х. Дійкстра виокремлює три виклики [8]:

1) посилення суперечок усередині ЄС, яке стало особливо помітним після економічної та фінансової кризи, вплинуло на зовнішню політику й політику безпеки ЄС [15]. Партії та групи євроскептиків відкрито ставлять під сумнів необхідність ЄС і його зовнішньої політики та політики безпеки. Уряди все частіше вдаються до вето й блокувань, що ускладнює ЄС ефективне досягнення цілей безпеки;

2) дедалі більша фрагментація регіонів у європейському сусідстві та за його межами [14]. Наприклад, конфлікти в Лівії й Сирії не просто затяжні, але також уключають безліч акторів і сторін, які вимагають справді інтегрованого, а отже, надзвичайно складного для реалізації підходу з боку ЄС;

3) конкурентна багатополлярність створює серйозний виклик для ЄС як суб'єкта безпеки [6]. Хоча раніше ЄС зазвичай мав повну підтримку міжнародних інституцій та інших держав у конфліктних країнах, зараз він конкурує з іншими країнами, які дотримуються інших поглядів на порядок денний, що також можуть діяти через спонсорованих державою недержавних акторів, наприклад група Вагнера, котру підтримує кремль, щоб зірвати цілі ЄС.

Окрім того, існує низка викликів, пов'язаних зі співпрацею ЄС та окремих країн, зокрема Туреччиною, державами Середземноморського регіону, Африки, Китаєм [7].

Європа стикається зі складними процесами, уключаючи Brexit, терористичні загрози, економічні й фінансові коригування та зміну потоків імміграції, пандемію, російсько-українську війну, санкції проти росії, нечіткості «загадкової» зовнішньої політики Китаю тощо. Усі вони разом та окремо становлять живильне середовище для розвитку ідей євроскептицизму, які згодом можуть (не завжди) посилювати позиції популістів і провокувати націоналістичні настрої. Для держав ЄС та їхніх громадян євроскептицизм загрожує підірвати єдність ЄС у складний час. Зазначені виклики самі по собі можуть посилити підтримку євроскептичних партій, що загрожують існуванню Європейського Союзу в його сучасній формі [24].

Концепт «євроскептицизм» традиційно позначає тих, хто є скептиком або виявляє опозицію до подальшої європейської інтеграції, іноді – у поєднанні з бажанням відновити національний суверенітет у поточному процесі європейської інтеграції. Існує й ширше тлумачення: євроскептицизм став загальним терміном для опозиції до процесу європейської інтеграції. Концепція євроскептицизму поширена в Європі. Її використовують усі сектори, соціальні актори, політичні партії та країни Союзу для опису будь-якої опозиції процесу інтеграції. Тому євроскептицизм варіює від тих, хто виступає проти деяких інституцій і політики ЄС та прагне реформ (м'який євроскептицизм), до тих, хто прямо виступає проти членства в ЄС і вважає неможливим реформувати ЄС (жорсткий євроскептицизм) [11]. Деякі євроскептики зосереджуються на вимозі зменшити міграцію, інші просувають ідею про те, що ЄС – це «домінування еліт і великих держав за рахунок народних класів» [12, с. 512].

Євроскептицизм також розуміють як дискурсивне формування аргументів, котрі використовують політичні актори, коли відмовляються від політики ЄС. Природа євроскептицизму є реактивною: євроскептичні аргументи стосуються не лише самого процесу європейської інтеграції, а й дискурсу виправдання, що використовують політичні актори для легітимізації цього процесу [23, с. 6]. Зауважимо, що під парасолькою євроскептицизму існують так звані «сірі зони», тобто групи, індивіди, які критично ставляться до ЄС, але не є справжніми євроскептиками відповідно до визначення цього поняття: політичні сили, котрі виступають за перегляд Договору з метою ренаціоналізації певних повноважень ЄС, чи ті, котрі критично ставляться до певних заходів ЄС або євро [3].

Згідно з П. Таггартом та А. Щербіаком [21, с. 3], існують три основні чинники, які призводять до зростання євроскептицизму в Європі: 1) прагнення відхилити «дозвільний консенсус», особливо в період затвердження Маастрихтського договору; 2) стимулювання інтересу до

європейських питань завдяки тенденції вдаватися до референдумів для ратифікації договорів; 3) процедура інтеграції, котра розширила масштаби інтеграційного проєкту.

Останніми роками, на думку К. Штубенраух і колег, відбулися послаблення жорсткого євроскептицизму та посилення м'якого євроскептицизму, оскільки євроскептики убачають більше потенціалу в критиці поточної політики інституцій ЄС і виступають за її заміну політикою, що відображає їхні власні ідеології. Традиційно євроскептичні партії залучали виборців, пропонуючи радикальні альтернативи з питань, які резонували з проблемами громадян [20].

Проте, якого б виду євроскептицизм не був, він провокує сумніви й недовіру як до всього євроінтеграційного процесу, так і до політики ЄС. «Це – один із найбільших викликів для архітектури нової Європи» [5, с. 53]. Створення Європейського Союзу, окрім економічного прогресу, мало на меті зменшити вплив національного чинника у відносинах між державами. Після двох світових воєн із сильними етнонаціоналістичними акцентами європейці вірили, що створення спільного простору – це спосіб зменшити соціально-економічний і національний егоїзм, характерний для суверенних держав. Архітектори Європейського Союзу спиралися на те, що загальний добробут призведе до загальної толерантності. «Це був абсолютно раціональний аргумент, але вони недооцінили ірраціональну силу людей і етносів» [5, с. 53].

Із розширенням повноважень і можливостей Європейського Союзу зростає інтерес громадян до питань ЄС та інтеграції. У 1960–1980-х рр. проєкт Європейської Спільноти розвивався за мовчазної згоди більш-менш пасивного, «слухняного» населення. Політичні еліти з ентузіазмом підтримали інтеграційний процес й зуміли залучитися підтримкою громадян. Проте з 1990-х рр. (ратифікація Маастрихтського договору, 1991 р.), коли ЄС почав займатися не лише економічними, а й політичними питаннями, зіткнувся з великими труднощами [17, с. 89]. Союзу почали закидати брак легітимності й акцентувати увагу на дефіциті демократії у всій його діяльності. У питаннях розвитку ЄС відбувається розрив між населенням, котре знижує свою підтримку євроінтеграції, і політичною елітою, що й породило появу концепції євроскептицизму. Вважається, що процес інтеграції посилив виконавчу владу ЄС на шкоду національним парламентам. Відтак проблеми можуть видаватися ще гострішими, бо національні парламенти не завжди спроможні самотійно їх розв'язати. Це, своєю чергою, формує «благодатне поле» для правих і лівих партій євроскептиків.

Праві євроскептичні партії зазвичай асоціюються з культурним аспектом опозиції в ЄС, тоді як їхня ліва альтернатива традиційно коренить свій скептицизм в економіці. Ультраправі партії є практично в кожній країні-членові ЄС: Національний фронт у Франції, Північна ліга в Італії, Голландська партія свободи в Нідерландах, Партія свободи в Австрії, Золотий світанок у Греції, Йобб'їк в Угорщині, Світанок прямої демократії в Чехії, АТАКА в Болгарії й т.ін. Усі ці партії виступають проти євро та іммігрантів. Вони були представлені в урядах Італії, Австрії та Нідерландів і підтримували правоцентристські коаліції в Данії й Норвегії. Методи ультраправих політичних партій спричинили зростання євроскептичних настроїв у ЄС [16, с. 54]. Ліві євроскептики – це Австрійська лейбористська партія, Народний рух проти ЄС (Данія), Ліва партія (Франція), Угорська робітничка партія, АНТАРСІЯ (Греція), Комуністична партія Італії та ін.

Євроскептики також представлені в Європейському парламенті. Н. Брак проаналізувала їхню поведінку й виокремила такі їх типи: 1) займають позицію аутсайдера через стратегію порожнього стільця («прогульник»), 2) галасливу опозицію (публічний оратор); 3) відносно добре інтегровані в парламентську групу і вирішують брати в ній участь через активне обговорення (прагматик) або 4) шляхом компромісу зі своїми євроскептичними переконаннями, якщо не мають змоги впливати на законодавчий процес із чутливих питань (учасник). Загалом, навіть незважаючи на зростання успіху на останніх виборах до Європарламенту, ці актори залишаються надто неорганізованими, маргінальними та неоднорідними, щоб впливати на обговорення в ЄП чи прийняття рішень у Європі. Однак вони можуть впливати на національному рівні, чинячи тиск на головні партії з європейських питань [4, с. 348]

Проте останні опитування Євробарометра засвідчують високу підтримку ЄС громадянами.

Спеціальний Євробарометр, представлений у травні 2022 р., демонструє, що громадяни ЄС найважливішим пріоритетом 2022 р. вважають безпеку та захист (34 %) (друга позиція – автономність ЄС і держав-членів в енергозабезпеченні (26 %), третя – покращення економічної ситуації в ЄС (24 %)), а також співпраця в безпековій сфері в межах ЄС (19 %), боротьбу з тероризмом (16 %), гуманітарну допомогу іншим країнам (15 %), боротьбу з дезінформацією в ЄС (11%) й ін. 93% європейців переконані, що війна в країнах-сусідах ЄС є головним викликом для внутрішньої безпеки ЄС. Вісім із десяти (81 %) виступають за спільну політику оборони та безпеки країн-членів ЄС, 13 % – проти й 6 % – не визначилися. 75 % європейців підтримують спільну зовнішню політику

держав-членів ЄС, 17 % – проти, 8 % відповіли «не знаю». У всіх 27 країнах-членах понад дві третіх респондентів схвалюють спільну політику оборони та безпеки держав-членів ЄС. Рівень підтримки варіює від 90 % у Литві до 67 % у Болгарії й Австрії. Найбільша частка респондентів, котрі висловилися «проти», є у Швеції (28 %), Данії, Австрії (26 %) і Болгарії (20 %). 80 % громадян Спільноти вважають, що «голос ЄС має значення у світі» [18].

Опитування Євробарометра восени 2022 р. засвідчили, що громадяни простежують такі три основні переваги ЄС: внесок у підтримку миру та зміцнення безпеки, покращення співпраці між державами-членами й економічне зростання на національному рівні. 47 % громадян позитивно ставляться до ЄС (проте це на 5 % менше в порівнянні з квітнем-травнем 2022 р.), 14 % негативно оцінюють ЄС (+2 %), 38 % є нейтральними (+2 %). Порівняно з листопадом-груднем 2021 р. та квітнем-травнем 2022 р., імідж ЄС дещо погіршився, але в розрізі довготривалої тенденції картина ще позитивна. В усіх державах-членах домінує позитивне сприйняття ЄС [9].

Повномасштабна війна рф проти України спровокувала нові виклики для безпеки ЄС і глобальної безпеки. Здавалося б, це вигідна основа для євроскептиків указати на загрози подальшої європейської інтеграції для громадян ЄС. Проте черговий огляд Євробарометра (зима 2022–2023) [19] засвідчив, що громадяни ЄС продовжують демонструвати непохитну солідарність з Україною. 91 % респондентів погоджуються з наданням гуманітарної допомоги, а 88 % виступають за прийом у ЄС людей, які втікають від війни. Надання фінансової підтримки Україні схвалюють 77 %, тоді як запровадження економічних санкцій проти російського уряду, компаній і фізичних осіб підтримують 74 % опитаних. Європейці переважно схвалюють заборону мовлення російських державних медіа (67 %) і підтримують фінансування ЄС закупівлі та постачання військової техніки в Україну (65 %). Загалом більшість європейських громадян (56 %) залишаються задоволеними реакцією Європейського Союзу на російське вторгнення в Україну. 77 % респондентів ЄС підтримують спільну політику оборони та безпеки серед держав-членів ЄС, 16 % (така сама частка, як і влітку 2022) виступають проти. 80 % вважають, що закупівля військового обладнання країнами-членами повинна бути краще скоординована, а 69 % – що ЄС повинен зміцнити свій потенціал для виробництва військового обладнання.

47 % європейців схильні довіряти ЄС, а 32 % – національним урядам. 45 % європейців оцінюють позитивно імідж ЄС, 36 % – нейтрально, 18 %

– негативно. 62 % кажуть, що вони оптимістично дивляться на майбутнє ЄС (на 3 % менше в порівнянні з літом 2022 р., але подібно до рівня, зафіксованого в лютому 2022 р., до агресії росії проти України) [19].

Отже, можемо зробити висновок, що, попри потенційну загрозу євроскептицизму підірвати довіру до ЄС, процесу європейської інтеграції й до ролі ЄС як глобального донора з безпеки, громадяни Союзу позитивно оцінюють зусилля ЄС у сфері безпеки та оборони, особливо в умовах нових загроз, спричинених війною РФ проти України.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЄС – глобальний лідер у сфері безпеки, оскільки надає потужну допомогу правозахисникам у різних куточках світу, є донором № 1 гуманітарної допомоги, а також постачальником безпеки у світі через 21 цивільну й військову місії та операції із запобігання конфліктам і розбудові миру, через місії спостереження за виборами. Для посилення й кращого розуміння спільної безпекової політики в березні 2022 р. прийнято «Стратегічний компас для безпеки й оборони», мета якого – зробити ЄС міцнішим і більш спроможним провайдером безпеки, оскільки сучасні виклики безпеці спровоковані діяльністю як державних, так і недержавних суб'єктів. Одним із важливих викликів для ЄС як суб'єкта безпеки за останнє десятиліття була зміна внутрішнього та міжнародного контексту, у якому потрібно формулювати й упроваджувати політику. Зокрема, посилення суперечок усередині ЄС, що стало особливо помітним після економічної та фінансової криз, вплинуло на зовнішню політику й політику безпеки ЄС. Партії та групи євроскептиків відкрито ставлять під сумнів необхідність ЄС і його зовнішньої політики та політики безпеки. Уряди все частіше вдаються до вето і блокувань, що ускладнює ЄС ефективно досягнення цілей безпеки.

Архітектори Європейського Союзу вірили, що створення спільного простору – це спосіб зменшити соціально-економічний і національний егоїзм, характерний для суверенних держав; загальний добробут приведе до загальної толерантності. Спочатку євроінтеграційний процес спирався на активну політичну еліту й пасивних громадян. Проте з розширенням повноважень і можливостей Європейського Союзу зростає інтерес громадян до питань ЄС та інтеграції. Із 1990-х рр. у питаннях розвитку ЄС відбувається розрив між населенням, котре знижує свою підтримку євроінтеграції, і політичною елітою, що й породило появу концепції євроскептицизму як опозиції розширення Спільноти. Ця опозиція досить

розмаїта й охоплює і праві, і ліві партії. Праві євроскептичні партії зазвичай асоціюються з культурним аспектом опозиції в ЄС, тоді як їхня ліва альтернатива традиційно пов'язана зі скептицизмом в економічних питаннях. У кожній державі-членові є такі партії, деякі з них представлені в Європейському парламенті. І попри те, що вони залишаються надто неорганізованими, маргінальними та неоднорідними, щоб впливати на обговорення в ЄП чи прийняття рішень у Європі, усе ж можуть впливати на розгляд європейських питань на національному рівні, чинячи тиск на головні партії.

Однак дослідження Євробарометра за 2022–2023 рр., коли, здавалося б, виклики для європейської безпеки є найбільшими за останній час, демонструють широку підтримку ЄС, його політик, ролі провайдера міжнародної безпеки громадянами держав-членів. Очевидно, у сучасних умовах євроскептичні настрої – це більше поле діяльності політиків, аніж справжні інтереси пересічних громадян. Проте в умовах невизначеності можуть з'являтися «чорні лебеді», тому проблематика євроскептичних настроїв у суспільстві, нових безпекових викликів може бути темою наступних наукових розвідок.

REFERENCES

1. Alcaro, R. (2021). The Constraints on the EU Foreign and Security Policy, *JOINT Briefs*, No. 1, May. URL: <https://www.jointproject.eu/?p=180>
2. A Strategic Compass for Security and Defence For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security, 2022. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
3. A Strength for Europe: the Value of Euroscepticism in Current Debates. *Clingendael Magazin*, May 27, 2016. URL: <https://www.clingendael.org/publication/strength-europe-value-euroscepticism-current-debates>
4. Brack, N. (2015). The roles of Eurosceptic Members of the European Parliament and their implications for the EU. *International Political Science Review*, 36 (3), pp. 337–350. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0192512115571590>
5. Condruz-Bacescu, M. (2014). Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 6, issue 2, pp. 52–59.
6. Dandashly, A. et al. (2021). Multipolarity and EU Foreign and Security Policy: Divergent Approaches to Conflict and Crisis Response, *JOINT Research Papers*, No. 6, December. URL: <https://www.jointproject.eu/?p=697>.
7. Dejaifve, A. (2021). Can the European Union become a global actor? *Paris School of International Affairs*. URL: <https://www.sciencespo.fr/psia/content/can-eu-become-global-actor.html>
8. Dijkstra, H. (2022). The War in Ukraine and Studying the EU as a Security Actor, *The International Spectator*, April 22. URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/war-ukraine-and-studying-eu-security-actor>

9. Eurobarometer 98.1. Parlemeter 2022, *DG Comm*, December 2022. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/EP_Autumn_2022__EB042EP_report_en.pdf
10. European Union External Action. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/about-european-external-action-service_en
11. Euroscepticism, *European Centre for Populism Studies*, 2022. URL: <https://www.populismstudies.org/Vocabulary/euroscepticism/>
12. Halikiopoulou, D., Nanou, K., Vasilopoulou, S. (2012). The paradox of nationalism: the common denominator of radical right and radical left Euroscepticism. *European Journal of Political Research*, 51 (4), pp. 504–539.
13. Kaunert, C., Zwolski, K. (2013). *The EU as a global security actor: a comprehensive analysis beyond CFSP and JHA*. Basingstoke, GB: Palgrave Macmillan. URL: https://www.researchgate.net/publication/313365396_The_EU_as_a_Global_Security_Actor_A_Comprehensive_Analysis_beyond_CFSP_and_JHA#fullTextFileContent.
14. Levallois, A. (2021). Regional Fragmentation and EU Foreign and Security Policy, *JOINT Research Papers*, No. 3, November. URL: <https://www.jointproject.eu/?p=639>
15. Lovato, M. (2021). The Internal Contestation of EU Foreign and Security Policy: A Literature Review of the Implications of Intra-EU Contestation on Crises and Conflicts, *JOINT Research Papers*, No. 1, September. URL: <https://www.jointproject.eu/?p=516>.
16. Ozlem Ultan, M., Ornek, S. (2015). Euroscepticism in the European Union. *International Journal of Social Sciences*, vol. IV, No. 2, pp. 49–57.
17. Peterson, J., Shakleton, M. (Eds) (2001). *The Institutions of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
18. Special Eurobarometer 526 (2022). Key Challenges of our Times – The EU in 2022. Report, April-May. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Key_Challenges_The_EU_in_2022_ebs526_Report_EN.pdf
19. Standard Eurobarometer 98 – Winter 2022–2023 – The EU’s response to the war in Ukraine (2023). Report. *European Commission*, January–February. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Eurobarometer_Standard_98_Winter%202022-2023_EU_response_to_war_in_Ukraine_en.pdf
20. Stubenrauch, C., Stracca, L. et al. (2019). Global lessons from Euroscepticism. *VoxEU*, September 20. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/global-lessons-euroscepticism>
21. Taggart, P., Szczerbiak, A. (2002). The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States, ‘*Opposing Europe Research Network*’ Working Paper, No. 6, pp. 1–45.
22. The EU as a Global Actor, 2023, URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/inside_draft_EN-2023_web.pdf
23. Trenz, H. J., De Wilde, P. (2009). Denouncing European Integration Euroscepticism as Reactive Identity Formation, *Working Paper*, No.14, pp.1–23.
24. Vergani, M., Bliuc, A-M. et al. (2019). United in Diversity, Divided in Adversity? Support for Right-Wing Eurosceptic Parties in the Face of Threat Differs Across Nations. *National Center for Biotechnology Information*, August, 14. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6702969/>

Матеріал надійшов до редакції 17.05.2023 р.